

RÖÖPERI

Suomi, 2009

Ohjaaja: Aleksi Mäkelä

Käsikirjoittaja: Marko Leino

Näyttelijät: Samuli Edelmann, Peter Franzén, Pihla Viitala, Kari Hietalahti, Juha Veijonen, Jasper Pääkkönen

Levittäjä: Nordisk Film

Kesto: 136 min.

Ikäraja: K15

Genre: Draama, rikoselokuva

Oppimateriaalin tehtävät on suunniteltu lukioihin ja ammatillisiin oppilaitoksiin

Oppimateriaalin teemoja: Suomalainen rikoselokuva (miten rikoselokuvan maailma rakentuu, amerikkalaisen ja suomalaisen rikoselokuvan eroja, rikoselokuvan roolit).

SYNOPSIS

Rööperi on Aleksi Mäkelän ohjaama, Harri Nykäsen ja Tom Sjöbergin *Rikoksen vuodet 1955 – 2005* haastatteluromaaniin perustuva rikoselokuva.

Elokuva sijoittuu vuosien 1966 -1979 välille ja se seuraa pahamaineisen kaupunginosan, Rööperin eli Punavuoren, rikollisten kohtaloita. Tom Sjöberg on yhden elokuvan päähenkilöistä, Samuli Edelmannin näyttelemän Tompan, esikuva. Todellisista taustoista huolimatta elokuva on dramatisoitu kuvaus karuista rikoksen poluista sekä menneestä maailmasta.

RÖÖPERI JA SUOMALAISEN RIKOSELOKUVAN GENRE

1. Suomen elokuvasäätiön tiedotteessa 2. helmikuuta 2009 Rööperin todetaan olevan katsotuin elokuva, joka tuohon päivämäärään mennessä oli jo kerännyt huikeat 173 376 katsojaa. Elokuvan ensi-iltahan oli 9.1.2009.

Mikä tekee tästä rikoselokuvasta kassamagneetin? Ja mitä näin suuri katsojamäärä paljastaa itse elokuvasta; miksi rikoselokuva vetoaa tämän päivän katsojaan? Ja onko *Rööperi* ylipäätään puhdas rikoselokuva? Miten ja miksi *Rööperi* rikkoo rikoselokuvan tunnuspiirteitä?

Jotta voitaisiin vastata edellä esitettyihin kysymyksiin, on syytä ensin pohtia genren eli lajityypin käsitettä. Veijo Hietala artikkelissaan ”Gentereoria ja suomalainen elokuva” pohtii elokuvien tarkastelua genren eli lajityypin kautta. Hietala aloittaa analyysinsä pohtimalla amerikkalaista studioelokuvaa vuosina 1930-1960, jolloin ns. genret syntyivät. Koska elokuvayhtiöt hoitivat tuolloin sekä elokuvien tuotannon että levityksen, heidän oli helppo päästä selville, minkälaiset elokuvat vetosivat katsojiin. Näin syntyi lajityyppijärjestelmä, joka takasi myös elokuvayhtiöille suuren taloudellisen voiton.

Hietala pohtii edelleen, miten genreteoria syntyi ja kehittyi Yhdysvalloissa ja Euroopassa. Auteur- eli tekijälähtöinen elokuvateoria etsi elokuvia, jotka ilmensivät ohjaajan – elokuvan todellisen auteurin/tekijän – visioita studiosysteemin rajoitteista huolimatta. Myöhemmin ns. jälkistrukturalismin aikana näkemys elokuvaohjaajasta elokuvan todellisena tekijänä hylättiin ja ajateltiin, että elokuvaohjaaja ei kykene ilmaisemaan visioitaan työskennellessään studiosysteemin alaisena – studiosysteemi kontrolloi ohjaajaa, ohjaaja ei kontrolloi studiosysteemiä. Kuten Hietala korostaa, sittemmin elokuvia ei ole niinkään tarkasteltu tekijälähtöisestä näkökulmasta, vaan pohdittu, miten elokuvat heijastavat tiettyä kulttuuria ja yhteiskuntaa, aikaa ja paikkaa sekä niissä vallitsevia muuttuvia moraal-, sukupuoli- ja luokkakäsityksiä.

Hietalan mielestä ”sosiaaliset” ja ”ideologiset myytit”, elokuvan oma ”mytologinen maailma”, jolle genre-elokuva rakentuu, ei paljastu pelkästään elokuvan visuaalista olemusta tai kerrontaa analysoimalla. Elokuvatutkijan täytyy siis pohtia, mikä on elokuvan ”myyttinen ydin”? Mikä on se myyttinen/ei-todellisuuteen perustuva näkemys ajasta, paikasta, kulttuurista ja yhteiskunnasta, johon elokuva perustuu ja rakentuu?

Koska Hietala korostaa elokuvan rakentamaa myyttistä todellisuutta, elokuvaa ei siis tule arvottaa realismin kriteerein eli pohtia, kuinka hyvin se vastaa todellisuutta. Tärkeämpää on pohtia, minkälainen on jokaisen genren

imaginaarinen eli kuvitteellinen maailma ja kuinka hyvin yksittäinen elokuva vastaa jo olemassa olevien, saman lajityypin elokuvien luomaa käsitystä tuosta kuvitteellisesta maailmasta.

Rikoselokuvaa pohdittaessa on siis tärkeää kysyä, minkälainen on se mytologinen maailma, jota rikoselokuvat rakentavat? Ei ole siis niinkään tärkeää kysyä, vastaavatko elokuvat todellisuutta. Mitkä ovat rikoselokuvissa toistuvat ominaisuudet/tunnuspiirteet? Kuten Hietala korostaa, elokuvassa ei tarvitse näyttää ”kaikkea” mytologista maailmaa rakennettaessa, yksityiskohdat riittävät. Esimerkiksi lännenelokuvissa yksittäiset otokset kaduista riittävät jo elokuvan alussa luomaan lännenelokuvien mytologista maailmaa, jonka katsoja heti tunnistaa.

Hietalan mukaan genret mukauttavat itseensä ”ajankohtaiset ideologiset vaihtelut” ja kertovat siten ajasta ja paikasta ja niissä tapahtuvista muutoksista. Hietala korostaa edelleen, miten suomalaisia lajityyppejä on syytä tutkia erillään amerikkalaisista lajityypeistä ja pohtia ”lajievoluutiota”. Eli miten lajityypit ja niissä tapahtuvat muutokset heijastelevat muuttuvaa kulttuuria, muuttuvia sukupuoli- ja moraalikäsitteitä, luokkarakenteita jne.

2.

Muistele elokuvan Rööperi alkua ja pohdi yksittäisiä tuntomerkkejä, jotka rakentavat rikoselokuvan mytologista maailmaa. Mitä ovat ne yksityiskohdat, jotka synnyttävät mielessämme rikoselokuvan mytologisen maailman? Mieti elokuvassa käytettyä lavastusta, puvustusta, yksittäisiä esineitä ja tiloja, valaistusta sekä musiikkia.

Miten rikoselokuvan maailma rakentuu?

3.

Se, mikä elokuvasta Rööperi tekee kiinnostavan, on tämän rikoselokuvan sijoittuminen menneisyyteen. Miten elokuvan alku, joka rakentaa rikoselokuvan myyttistä maailmaa, rakentaa myös kuvaa menneisyydestä: Punavuoren rikollisesta maailmasta vuosina 1966 - 1979. Luettele

yksityiskohtia lavastuksessa, puvustuksessa, musiikinkäytössä, joiden avulla tunnistat elokuvan sijoittuvan menneisyyteen. Mieti sitten, miten tämä menneisyys vaikuttaa rikoselokuvan myyttisen maailman rakentamiseen?

Mitä tapahtuu, jos elokuva sijoittuisi nykypäivään – mitä muutoksia se tarvitsisi lavastukseen, puvustukseen, musiikkiin? Entä jos tapahtumat sijoittuisivat nykypäivään, olisiko tarina uskottava? Jos tarina sijoittuisi nykypäivään, olisiko henkilöhahmojen käyttäytyminen samanlaista? Vastaa edellä mainittuihin kysymyksiin yksittäisiä kohtauksia analysoimalla.

Mieti vielä, keskittykö ohjaaja enemmän menneisyyden kuvaamiseen rikosjuonen avulla vai rikostarinaa menneisyyden avulla – mikä ero näiden kahden lähestymistavan välillä on?

Amerikkalaisen ja suomalaisen rikoselokuvan erot

4.

Tommi Aitio vertaa artikkelissaan ”Rikoksia ja rikkomuksia marraskuun harmaassa valossa. 1990-luvun suomalaisen rikoselokuvan ominaispiirteitä” amerikkalaista ja suomalaista elokuvaa ja lajityyppejä, kuten Hietala. Aitio tarkastelee amerikkalaisen rikoselokuvan lajityyppiä ja korostaa miten tyypillinen amerikkalainen rikoselokuva on tarina ”ryysyistä rikkauksiin”. Amerikkalaisissa rikoselokuvissa keskitytään siis järjestäytyneeseen rikollisuuteen ja kuvaamaan elokuvan päähenkilön nousua kurjuudesta rikkauteen. Aitio mukaan suomalaisissa rikoselokuvissa sen sijaan näyttäytyvät ”yksinäiset väliinputoajat, jotka rikkovat lakia henkensä pitimiksi.”

Muistele elokuvaa *Rööperi* ja mieti, miten hyvin tämä ajatus kuvaa tätä elokuvaa. Miten elokuvaohjaaja korostaa rikoksien ja köyhyyden yhteyttä? Luettele yksittäisiä kohtauksia, joissa rikosta motivoi köyhyys? Miten köyhyys on kuvattu? Miten köyhyys näkyy Tompassa, Krisussa ja Karissa?

Mieti myös, miten ja miksi elokuva käyttää komedian keinoja kuvatessaan henkilöhahmoja ja heidän suhdetta rikoksiin.

Pohdi erityisesti henkilöhahmon Karin rikoksia ja miten ne on kuvattu. Miten Karin köyhyys esitetään rikoksien avulla (esim. pankkiryöstökohtaukset)? Ja mikä tekee näistä kohtauksista komediallisen? Entä miksi nämä kohtaukset on tehty komedialliseksi, vaikka esim. Tom Sjöberg monessa haastattelussa elokuvan tiimoilta on korostanut, miten köyhyys oli todellinen uhka sen ajan ihmisille, rikosten taustana oli todellinen köyhyyden uhka (esim. Tom Sjöberg Arto Nybergin vieraana 11.1.2009 YLE TV 1).

Keskustele miksi komediaa ylipäätä käytetään vakavia asioita (kuten köyhyyttä) kuvatessa?

Rikoselokuvan roolit

5.

a)

Hietalan mukaan rikoselokuvan mytologinen maailma heijastaa muuttuvia sukupuoli- ja moraalikäsitteitä, joita katsoja pystyy elokuvan kautta paremmin ymmärtämään ja käsittelemään. Minkälainen henkilögalleria elokuvassa *Rööperi* näyttäytyy?

Elokuva kertoo tarinan kolmesta miehestä: Tompasta, Krisusta ja Karista. Mieti näiden miesten rooleja isänä, aviomiehenä ja poikana. Jo heti elokuvan alussa katsojalle kerrotaan Jessestä esiteltäessä Krisua ensimmäisissä otoksissa. Krisu esittelee, ei vain rikollisena, vaan myös isänä, vaikka Jessen suhde Krisuun paljastuukin vasta elokuvan kuluessa. Miten Krisun ongelmallinen suhde poikaansa motivoi hänen käytöstä elokuvassa ja mieti, mitä se paljastaa Krisusta? Tekeekö Krisun suhtautuminen poikaansa hänet sympaattisemmaksi, julmemmaksi, moraalittommaksi jne.?

b)

Mieti myös elokuvan alussa nähtävää takaamaa, jossa Krisu muistelee menneisyyttään. Esiteltyään Krisun isänä, elokuva esittelee hänet poikana. Mitä tuo takaama, jossa Krisun isä kuolee hänen oltuaan pieni poika, selittää Krisun tämänhetkisestä elämästä – vai selittääkö se mitään? Miten tuo menneisyys vaikuttaa Krisun elämään? Entä onko tuo menneisyys

yksi syy, miksi Krisu on lähtenyt rikolliselle tielle? Pohdi poteeko Krisu syyllisyyttä ja miten tunne syyllisyydestä vaikuttaa ja näkyy hänessä.

c)

Mieti myös muiden henkilöahmojen, Tompan ja Karin sukupuolirooleja. Elokvassa Tomppa on myös isätön mies, joka melkein tulee itse isäksi. Tomppa menettää lapsen, jota hänen vaimonsa Monika odottaa. Keskenmenoa seuraa myös Monikan menettäminen. Kari puolestaan menettää äitinsä.

Miten eri tavoin menettäminen määrittää Tompan ja Karin kuin Krisun henkilöahmoa? Miten henkilöahmot ja heidän käytöksensä muuttuu menetyksien jälkeen? Entä vaikuttavatko menetykset siihen, mitä ajattelemme heidän rikoksistaan – eli selittävätkö nämä menetykset jollakin tavoin heidän rikollista käyttäytymistään?

d)

Jos tyypillisessä amerikkalaisessa elokuvassa on kyse siitä, kuka ”hallitsee yhteiskunnan ylimpiä valtakerroksia, kenen peukalon alla on kaupungin pormestari tai osavaltion kuvernööri” kuten Aitio kuvailee, miten käy vallanjakautumisen suomalaisessa elokuvassa. Mieti hetki elokuvan *Rööperi* tapaa kuvata auktoriteetteja – keitä ovat elokuvan auktoriteetit? Miten elokuva esittelee Koistisen.

Elokuvan alkupuolella nähdään kohtaus, jossa Tomppa kieltäytyy myymästä viinaa perheen pahoinpitelijälle. Kohtaus päättyy, kun Krisu ja Tomppa poistuvat talon pihalta, mutta heidät pysäyttää poliisi Koistinen, joka ostaa heiltä viinapullon. Miten tämä kohtaus vaikuttaa siihen, millaisena elokuva esittelee rikolliset suhteessa poliisiin? Onko poliisi elokuvassa auktoriteetti, jolla on valtaa? Kenellä elokuvassa on ylipäätään valta? Minkälainen suhde poliisilla on Tomppaan, Krisuun ja Kariin? Miten kuvailut Juha Veijosen näyttelemää Koistista – mitä luonteenpiirteitä Koistisella on?

Pohdittavaa lopuksi

Elokuva perustuu tositapahtumiin, vaikka tapahtumia ja henkilöitä onkin mukautettu elokuvaan. Keskustele lopuksi, miten *Rööperi* herättää henkiin menneisyyden: tietyn ajan ja paikan, kulttuurin ja yhteiskunnan ja vallitsevat moraalit, sukupuoli- ja luokkakäsitykset? Mitä elokuva haluaa kertoa tuosta menneisyydestä? Miten elokuva esittää mikä on moraalisesti oikein ja mikä väärää – vai ottaako se ylipäätään kantaa kysymykseen moraalisesti oikeasta ja väärästä? Entä miksi me katsojat olemme niin kiinnostuneita tuosta menneisyydestä? Minkälaisia tunteita elokuva sinussa herättää? Herättääkö se samanlaisia tunteita kuin aikaisemmin näkemäsi rikoselokuvat? Miten tässä rikoselokuvassa käytetty menneisyyden kuvaus, tositapahtumiin perustuvat tarinat ja henkilöt, raa'an todellisuuden kuvaus mutta myös komedialliset elementit vaikuttavat yhdessä siihen, minkälaisen tunteen elokuva sinuun jättää?

Kirjallisuutta:

Aitio, Tommi. ”Rikoksia ja rikkomuksia marraskuun harmaassa valossa. 1990-luvun suomalaisen rikoselokuvan ominaispiirteistä”. Suomen kansallisfilmografia 12, 1996-2000: 430-435.
Von Bagh, Peter. Rikoksen hehku. Helsinki: Otava, 1997.
Hietala, Veijo. ”Genreteoria ja suomalainen elokuva”. Filmihullu 1989 (3): 5-8.

Oppimateriaalin on laatinut
Ph.D. Hanna Maria Laakso
Oppimateriaalin on tuottanut
Marjo Kovanen
Koulukinosta.